

ETNO POROČILO
O REZULTATIH OPRAVLJENEGA RAZISKOVALNEGA DELA
NA PROJEKTU V OKVIRU CILJNEGA RAZISKOVALNEGA PROGRAMA
(CRP) »KONKURENČNOST SLOVENIJE 2006 - 2013«
Letno poročilo velja za obdobje od 01.01.2007 do 31.12.2007

I. Predstavitev osnovnih podatkov raziskovalnega projekta

1. Naziv teme v okviru CRP:

Učinkovita in cenejša država

2. Šifra projekta:

V5-0258

3. Naslov projekta

3.1. Naslov projekta v slovenskem jeziku:

Preverjanje seznamov žrtev druge svetovne vojne in neposredno po njej po matičnih knjigah

3.2. Naslov projekta v angleškem jeziku:

The verification of death-toll of World War II and it's aftermath in municipal registry offices in Slovenia

4. Ključne besede projekta

4.1. Ključne besede projekta v slovenskem jeziku:

Žrtve, druga svetovna vojna, Slovenija, nasilje, revolucija, matične knjige

4.2. Ključne besede projekta v angleškem jeziku:

Victims, Second World War, Slovenia, Violence, Revolution, Registers of Births, Marriages and Deaths

5. Naziv nosilne raziskovalne organizacije:

Inštitut za novejšo zgodovino

5.1. Seznam sodelujočih raziskovalnih organizacij (RO):

6. Šifra ter ime in priimek vodje projekta:

8410

Vida Deželak Barič

Datum: 15.01. 2008

Podpis vodje projekta:

dr. Vida Deželak Barič

Podpis in žig izvajalca:

Prof. dr. Jerca Vodušek
Starič

II. Vsebinska struktura poročila

1. Opisno poročilo o realizaciji predloženega programa dela¹:

Raziskava o številu in strukturi smrtnih žrtev druge svetovne vojne in povojnega revolucionarnega nasilja v Sloveniji, na osnovi katere je bila na Inštitutu za novejšo zgodovino oblikovana računalniška baza podatkov, ki trenutno zajema 94.429 žrtev, je s prehodom na dokončno preverjanje podatkov iz omenjene baze po matičnih knjigah prešla v najzahtevnejšo in dolgotrajno fazo preverjanja podatkov, preden bodo le-ti objavljeni v elektronski obliki na svetovnem spletu. Projektna skupina se je zato v začetni fazi izvajanja projekta večkrat sestala na delovnih sestankih, na katerih je oblikovala metodologijo dela, ki temelji tako na zgodovinski kot viktimološki metodi. Skupina se je v začetni fazi prvenstveno usmerila na preverjanje kategorizacije podatkov iz računalniške baze, razčiščevanju dilem v zvezi s posameznimi kategorizacijami, pričela je s pripravami glede objave seznama žrtev na internetu in nadaljevala je s pridobivanjem še novih podatkov v najnovejši literaturi in predvsem v različnih arhivskih fondih Arhiva Republike Slovenije, Zgodovinskega arhiva Ljubljana in Zgodovinskega arhiva Celje. V zvezi z novimi podatki velja posebej omeniti seznam Slovencev, ki so kot mobiliziranci v nemško vojsko umrli v sovjetskem ujetništvu in ga je Inštitut za novejšo zgodovino v začetku leta 2007 pridobil od Ruskega državnega vojaškega arhiva v Moskvi na osnovi sklenjene pogodbe; ti podatki so še posebej dragoceni zato, ker sodi natančno ugotavljanje usod te kategorije žrtev med večja odprta vprašanja v zadevnem projektu. V smeri dodatnega preverjanja seznama žrtev je v tem obdobju potekalo uspešno sodelovanje s Sektorjem za popravo krivic pri Ministrstvu za pravosodje, kateremu so bili predani imenski sezname medvojnih in povojnih žrtev partizanskega nasilja na Gorenjskem in Primorskem, da bo ekipa Sektorja te podatke preverila tudi po lastni metodologiji.

Skupina je pričela z evalvacijskim preverjanjem podatkov iz računalniške baze po matičnih knjigah v začetku leta 2007. Tozadevno je predhodno oblikovala plan dela po upravnih enotah, pri čemer se je zaradi specifičnega in širše karakterističnega zgodovinskega dogajanja v prvi fazi osredotočila na preverjanje in zbiranje podatkov na pristojnih uradih z območja nekdanje Ljubljanske pokrajine. Vzpostavila je stike s posameznimi upravnimi enotami, jih pisno seznanila s projektom ugotavljanja smrtnih žrtev druge svetovne vojne in revolucionarnega nasilja po končani vojni ter jih uradno zaprosila za dovoljenje, da njihovi matični in krajevni uradi omogočijo vpogled v matične knjige. Večkrat so bila potrebna dodatna pojasnila, saj ti uradi nimajo izkušenj s posredovanjem tako občutljive dokumentacije v raziskovalne namene. Šele po prvih pozitivnih odgovorih je bilo mogoče začeti s konkretnim preverjanjem.

Preverjanje računalniške baze podatkov po matičnih knjigah je že v začetni fazi raziskave potrdilo pričakovan večstranski pomen tega raziskovalnega postopka. Postopek preverjanja predstavlja v izvedbi zadevnega projekta na eni strani dokončno strokovno verifikacijo podatkov iz obstoječe baze v primerih, kadar so se ti podatki potrdili kot pravilni. Dalje predstavljajo matične knjige pomemben vir za tiste kategorije podatkov, ki jih v predhodno pregledanem arhivskem gradivu ter literaturi pogosto ni bilo mogoče najti

¹ Popis in opis opravljenega raziskovalnega dela vključno z doseženimi delnimi rezultati projekta v skladu s programom. V primeru interdisciplinarno in interinstitucionalno sestavljenih projektnih skupin posebej navedite uspešnost oz. neuspešnost tega sodelovanja. Opis naj bo stvaren, sklicujoč se na zastavljene naloge in vlogo v projektni skupini glede na medsebojni dogovor o sodelovanju na projektu

– na primer podatki o starših žrtve, ki pa so večkrat ključni za povsem zanesljivo identifikacijo žrtve, dalje podatki o datumu smrti, kraju pokopa itd. Projektna skupina ugotavlja, da se predhodno zbrani podatki večkrat izkažejo za napačne ali ne povsem točne. V dosedanjem postopku preverjanja je bilo razčiščenih tudi več primerov morebitnih t.i. dvojnikov; gre za primere, ko delno različni in delno identični podatki o dveh žrtvah onemogočajo sklepanje ali gre za eno ali dejansko za dve različni osebi. Zlasti pa je pomembno, da skupina pri sistematičnem pregledovanju matičnih knjig odkriva tudi nove žrtve, na katere pri dosedanjem pregledovanju arhivskega gradiva in literature še ni naletela; tipična okoliščina, ko se pojavlja zaradi nepreglednega dogajanja več tozadevnih primerov, je obdobje italijanske ofenzive poleti in jeseni 1942 v Ljubljanski pokrajini. Vendar rezultati analize v tej fazi postopka preverjanja kažejo, da število novo ugotovljenih žrtev in izločevanje dvojnikov bistveno ne spreminja celotnega števila žrtev, kakršno je bilo za obravnavano območje predhodno ugotovljeno v obstoječi računalniški bazi, kar pomeni, da je le-ta za območja, ki jih je skupina preverjala, precej popolna in da se število vnosov novih žrtev umirja.

Dosedanja spoznanja potrjujejo tudi predhodne indice o tem, da nekatere kategorije žrtev, predvsem otroci ali druge civilne žrtve, ki so umrle zaradi bombardiranj ali nesreč z eksplozivnimi sredstvi, niso bile niti med vojno niti po njej deležne tolikšne pozornosti kot ostale kategorije žrtev, zato se večkrat dogaja, da jih v sočasnih virih ali literaturi ne zasledimo in so v teh primerih matične knjige edini vir.

Delo na preverjanju podatkovne baze po matičnih knjigah je potekalo kontinuirano. V letu 2007 je bilo pričeto in tudi zaključeno delo na upravnih enotah Grosuplje, Vrhnika in Tržič. Največ časa (april–oktober 2007) je skupina preverjala podatke na ljubljanski upravni enoti kot daleč največji upravni enoti glede števila prebivalstva ter posledično tudi števila žrtev; v tej enoti so bile v celoti pregledane matične knjige za občino Ljubljana, ostali pa so še nekateri krajevni uradi, tako da delo še ni povsem zaključeno. Skupina je pričela z delom še na Upravni enoti Metlika in Upravni enoti Črnomelj, pridobila pa je tudi edinstveno in v javnosti doslej nepoznano matično knjigo padlih domobrancev Duhovnijskega urada Slovenskega domobranstva, ki jo hrani Arhiv Nadškofije Ljubljana in vsebuje vpise padlih domobrancev v času vojne v Ljubljanski pokrajini.

Izrecno je nujno poudariti, da se postopek preverjanja seznama žrtev ne omejuje le na pregled mrliških matičnih knjig iz vojnega in povojnega obdobja, ki so sicer glavni vir, temveč se mora v kar številnih primerih izvesti postopek preverjanja tudi po rojstnih matičnih knjigah, na kar skupina predhodno ni računala, v primerih, ko je bil postopek razglasitve določene osebe za mrtvo izveden po vojni na podlagi zakona o razglasitvi pogrešancev za umrle, pa je potrebno upoštevati še arhivsko gradivo vezano na ta postopek; omenjeno arhivsko gradivo se tudi nahaja na matičnih in krajevnih uradih in vsebuje pomembne podatke predvsem o okoliščinah smrti in vojnem statusu žrtve. Metodologija, po kateri se v raziskavo vključijo tudi rojstne matične knjige, je velikega pomena še zlasti pri raziskovanju žrtev povojnih pobojev, kjer je seznam nastajal v glavnem po pričevanjih in na avtoreferenčni literaturi. Nasploh se rojstna matična knjiga izkazuje v mnogih primerih kot pomemben vir za dokončno potrditev identitete posamezne žrtve.

Delo na matičnih in krajevnih uradih ima značaj terenskega dela, prilagajati pa se je treba tudi uradnim oziroma neuradnim dnevom na teh uradih. V tem oziru je skupini od maja

2007, ko je bil uveden samo en neuradni dan v tednu (to pa je dan, ko je skupini praviloma omogočeno delo na matičnih oziroma krajevnih uradih; do sedaj je bil izjema le Sektor za notranje upravne zadeve v Ljubljani, kjer so prostorske možnosti omogočale delo štiri dni v tednu), precej oteženo delo. Tako terensko delo kot omejen dostop do omenjenih uradov vplivata na pogoje in hitrost poteka raziskave. Te ovire je skušala projektna skupina vsaj delno premagovati z uporabo ustreznih tehničnih pripomočkov oziroma postopkov (digitalno fotografiranje, s čimer sta omogočena obdelava in vnos podatkov v računalniško bazo na delovnem mestu), v celoti pa navedenih objektivnih okoliščin seveda ni mogoče preseči in bodo le-te ves čas neizogibno determinirale potek raziskave. Terensko delo in sorazmerno zamuden postopek preverjanja že v sedanji fazi raziskave realneje nakazujeta dolgotrajnost postopka preverjanja celotnega seznama žrtev. Dosedanji potek preverjanja pa tudi odpira za raziskavo ne povsem pričakovano dejstvo, da precejšnjega števila žrtev namreč ne bo mogoče preveriti po matičnih knjigah, ker niso bili izvršeni vsi vpisi nasilno povzročenih smrti v mrliške knjige, saj ti postopki potekajo še sedaj in v celoti najbrž ne bodo nikoli izvršeni.

Statistična analiza podatkov kaže, da je preverljivost podatkov iz inštitutske baze podatkov po matičnih knjigah bila v Upravni enoti Vrhnika 47 %, na območju mesta Ljubljane 54 %, v Upravni enoti Grosuplje 50 %, na območju Krajevnega urada Velike Lašče 74 %, na območju Upravne enote Tržič 48,3 %, po matični knjigi padlih domobrancev pa 61 %. V teh primerih je bilo ugotovljeno skupaj 100 novih žrtev. Analiza podatkov za obravnavana ožja območja poleg strukture žrtev izkazuje tudi različno prizadetost ožjih okolij v pogledu človeških izgub; na območju Upravne enote Tržič je bila prizadetost 7,3 %, na območju Krajevnega urada Velike Lašče 14,6 %, na območju Upravne enote Grosuplje pa kar 15,5 % (kar je skoraj 5 % več žrtev, kot je povprečje za celotno Ljubljansko pokrajino in kar več kot polovico več žrtev, kot je povprečje za območje Republike Slovenije, ki znaša 6,4 % njene populacije).

Spodnji tabeli podajata analizo števila in strukture žrtev na najbolj prizadetem območju, to je na območju Upravne enote Grosuplje in Krajevnega urada Velike Lašče.

Tabela 1 – Število žrtev na v UE Grosuplje in KU Velike Lašče (1941 – 1946):

Upravna enota	Število prebivalstva (1931)	Število žrtev v bazi INZ	Število žrtev, preverjenih po matičnih knjigah	Število novih žrtev	Delež preverjenih žrtev (glede na vse žrtve)	Delež vseh žrtev glede na število prebivalstva
Velike Lašče	5211	773	548	9	74 %	14,6 %
Grosuplje	22562	3509	1779	9	50 %	15,5 %

Tabela 2 – Struktura žrtev na v UE Grosuplje in KU Velike Lašče (1941 – 1946):

Današnja občina	Velike Lašče		Grosuplje		Dobropolje (Videm)		Ivančna Gorica	
	Št. žrtev	Preverjeni	Št. žrtev	Preverjeni	Št. žrtev	Preverjeni	Št. žrtev	Preverjeni
Skupno št. žrtev	773	548	1004	502	724	287	1780	990
Civilisti	229	174	214	119	124	58	302	192
Aktivisti OF	26	22	42	33	25	12	71	64
Partizani	98	85	182	113	70	30	284	189
Vaški stražarji	29	21	89	34	35	19	85	45
Domobranci	345	229	401	187	438	159	906	445
Slovenski četniki	6	2	3	1	3	2	3	1

Vzporedno s preverjanjem podatkov po matičnih knjigah je projektna skupina nadaljevala s pripravami za objavo seznama žrtev na spletni strani Sistory, ki je v fazi vzpostavljanja in jo upravlja Inštitut za novejšo zgodovino. V skladu s sprejetimi strokovnimi odločitvami projektne skupine in vodstva inštituta bo objavljane seznama potekalo postopoma in bo sledilo poteku preverjanja seznama po matičnih knjigah. Izvedba postopka preverjanja podatkov po matičnih knjigah (kjer bo to mogoče) je sprejeta kot ključni kriterij, da se smatrajo podatki o žrtvi za dokončno preverjene. Prve objave seznama žrtev so načrtovane v začetku leta 2008. V zvezi z javno objavo seznama žrtev in s tem povezanim vprašanjem varstva osebnih podatkov je bil opravljen pogovor z informacijsko pooblaščenko Natašo Pirc Musar in je bilo pridobljeno njeno uradno mnenje.

Pripis:

projekt sofinancirata:

Ministrstvo za pravosodje

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve

2. Ocena o stopnji realizacije programa in zastavljenih ciljev (samoevalvacija)²:

Dosedanji potek preverjanja podatkov je kljub kontinuiranemu delu izkazal dolgotrajnost oziroma zamudnost postopka preverjanja podatkov in nasploh vzpostavljanja računalniške baze podatkov o žrtvah druge svetovne vojne in neposredno po njej. Ob tem je potrebno poudariti, da je slovenska zgodovinopisna stroka do sedaj imela le parcialne tovrstne izkušnje in je projekt *Preverjanje seznamov žrtev druge svetovne vojne in neposredno po njej po matičnih knjigah* prvi projekt, ki temelji na sistematičnem pregledu matičnih knjig na celotnem ozemlju Republike Slovenije, zato v slovenskem okolju skupina nima kontrolnih podatkov. Edino relevantno primerjavo je mogoče opraviti s popisom žrtev, ki je potekal po podobni metodologiji kot zadevni projekt, ki ga je pripravil Furlanski inštitut za zgodovino odporniškega gibanja v Udinah, ki pa zadeva samo Furlanijo-Julijsko krajino. Pri omenjenem italijanskem projektu je sodelovalo 17 raziskovalcev, izvajanje projekta je trajalo 24 let (1968–1992), ugotovili pa so 26.139 žrtev. Če te podatke primerjamo s projektom Inštituta za novejšo zgodovino, ki traja 11 let in na katerem so povprečno delale tri ne polno financirane osebe ter, da je na Slovenskem ugotovljeno okoli 95.000 žrtev, je treba izvedbo tako celotnega projekta kakor tudi izvajanje projekta preverjanja seznama žrtev oceniti kot zelo uspešno.

3. Morebitne spremembe programa in njihova utemeljitev³:

² Realizacija programa z utemeljitvijo večjih odstopanj od stopnje realizacije glede na vsebinski in terminski plan projekta

³ Samo v primeru večjih sprememb oziroma odstopanj od sprejetega programa.

4. Raziskovalni rezultati:

4.1. Največ dva znanstvena dosežka projektne ⁴ skupine:

A.01

TOMINŠEK ČEHULIĆ, Tadeja. Civilne žrtve druge svetovne vojne in povojnega nasilja na Primorskem (10. junij 1940–februar 1946).

Razprava obravnava problematiko smrtnih žrtev na Primorskem v okviru predhodnih in sočasnih zgodovinskih procesov, njihovih vplivov na strukturo civilnih žrtev ter podaja analizo posledic, ki so izhajale iz nasprotij fašizem – protifašizem in komunizem – protikomunizem. Obravnava odnos komunistov do predvojnega primorskega protifašizma in vpliv teh razmerij na število smrtnih žrtev med civilisti, s katerimi so obračunali partizanski oddelki in koliko je na to vplivalo preslikavanje »ljubljskih razmer« na Primorsko. Analiza strukture žrtev potrjuje, da je bilo na Primorskem manj žrtev med slovenskega konflikta kot v Ljubljanski pokrajini. Fašizem, primorski protifašizem, odnos Slovencev do sodelovanja dela Slovencev z Italijani ter družbeni vpliv t.i. primorske sredine so namreč zaviralno vplivali na razvoj domače kolaboracije, vplivali pa so tudi na razvoj partizanstva, ki se je močno okrepilo po zlomu Italije. Tudi na Primorskem je bilo partizansko gibanje pod vodstvom komunistov, ki pa so vzpostavili zmernejši odnos do svojih nasprotnikov. Na Primorskem, ki jo je sprva pretresalo dvajsetletno fašistično nasilje, nato vojna in z njo povezano povojno nasilje, so Slovenci do konca januarja 1946 po dosedanjih podatkih utrpeli 15.433 smrtnih žrtev ali 5,9 % svoje populacije. Vojna in povojno nasilje sta zahtevala 5.121 življenj civilistov, med katerimi je 432 žrtev medvojnega partizanskega nasilja in 106 žrtev povojnega nasilja.

Prispevki za novejšo zgodovino, 47, št. 2, 2007, str. 63–76.

COBISS.SI-ID 2378100

⁴Upoštevajte samo bibliografske zapise, ki so v šifrantu raziskovalnih rezultatov in učinkov <http://www.arrs.gov.si/si/gradivo/sifranti/> razvrščeni pod A (Publicistka) in navedite ustrezno šifro. Izpostavite največ dva dosežka, vsakega največ na ½ strani. Za vsak dosežek napišite: Naslov dosežka, Opis dosežka, navedite, kje je dokumentiran.

4.2. Največ dva strokovna dosežka projektne ⁵ skupine:

B.03

GODEŠA, Bojan, TOMINŠEK ČEHULIČ, Tadeja. La Slovenia e le sue vittime 1940–1946 : predavanje na mednarodni znanstveni konferenci: »Foibe : memoria > futuro : la tragedia delle foibe«, Rovigo, 19. 5. 2007.

V predavanju so bili predstavljeni temeljni zgodovinski procesi v Sloveniji v času druge svetovne vojne in neposredno po njej (okupacija, okupatorsko nasilje, revolucionarno nasilje, državljanska vojna v pogojih okupacije, povojno nasilje jugoslovanskih zasedbenih oblasti v Julijski krajini, obračun s slovenskimi domobranci po končani vojni), ki so odločujoče vplivali na število in strukturo smrtnih žrtev. Predstavljen je bil projekt celovitega popisa žrtev na območju današnje Republike Slovenije. Izgube človeških življenj na Slovenskem so bile velike in so zajele 6,4% (okoli 95.000 oseb) celotne populacije. Izhajajoč iz glavnih navedenih dejavnikov je bila podana analiza strukture žrtev s poudarkom na Ljubljanski pokrajini in na Primorskem.

COBISS.SI-ID 2325364

B.04

RENDLA, Marta. Preverjanje seznama žrtev druge svetovne vojne in neposredno po njej po matičnih knjigah.

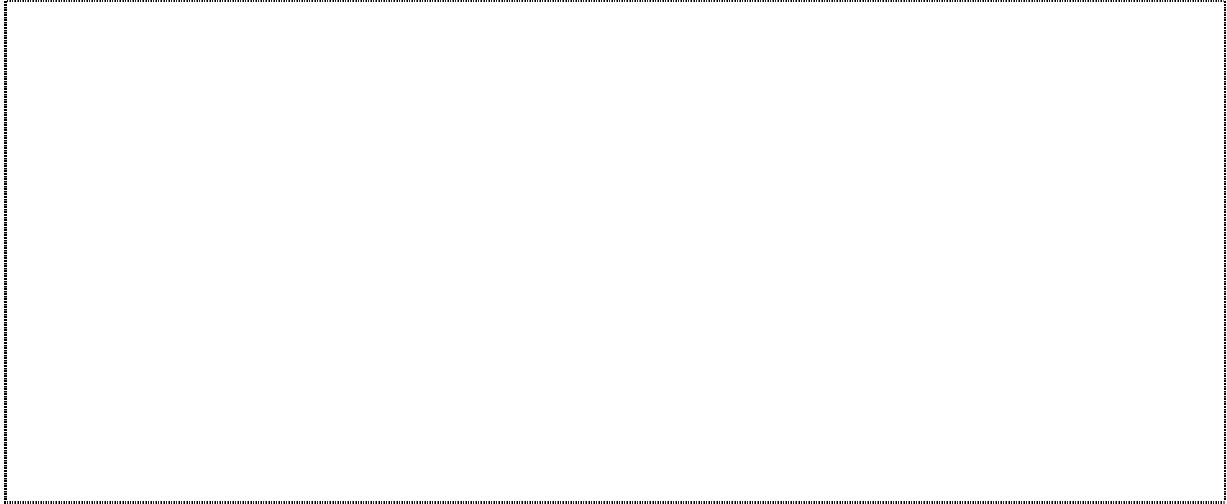
V prispevku je predstavljen projekt sistematičnega popisa vseh žrtev med drugo svetovno vojno in neposredno po njej na območju Republike Slovenije in predstavljeno je preverjanje ter dopolnjevanje seznama žrtev po matičnih knjigah. Metodologija preverjanja in pomen matičnih knjig za strokovno čim bolj neoporečno verifikacijo obstoječega seznama sta prikazana na primeru opravljenih preverjanj na upravnih enotah Grosuplje in Tržič. To sta bili območji, ki sta med okupacijo pripadali različnima okupacijskima območjema, zato sta se v upravi, torej tudi pri vodenju matičnih knjig, razlikovali oziroma sta imeli specifične kategorije žrtev.

V: NARED, Andrej (ur.). Razmere v arhivskih depojih. (Ne)znano v arhivskih fondih in zbirkah. Medarhivsko sodelovanje : zbornik referatov. Arhivsko društvo Slovenije, Ljubljana 2007, str. 197–204.

COBISS.SI-ID 898933

⁵ Navedite druge raziskovalne rezultate iz leta 2007, ki niso zajeti v znanstvenih dosežkih, zlasti pa tiste, ki se nanašajo na družbeno ekonomsko relevantne dosežke, npr. prenos znanja in tehnologije, ki so v Šifrantu raziskovalnih rezultatov in učinkov <http://www.arrs.gov.si/sl/gradivo/sifranti/> razvrščeni od B (Znanstvene konference) do vključno F (Applikativni rezultati) in navedite ustrezno šifro. Opišite največ dva dosežka, vsakega na največ ½ strani. Za vsak dosežek napišite: Naslov dosežka, Opis dosežka, Navedite kje je dokumentiran – lahko tudi v več virih

5. Drugi doseženi rezultati projektne skupine ⁶:



⁶ Navedite vse podatke o javnih in drugih predstavitev projekta in njegovih rezultatov, vključno s predstavitvami, ki so bile organizirane izključno za naročnika/naročnike projekta.